

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

**CERCETĂRI
ARHEOLOGICE**

XXX

2

**CERCETĂRI
ARHEOLOGICE**

XXX

2

BUCUREȘTI

2023

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Sorin Ailincăi, Dan Aparaschivei, Mihai Bărbulescu, Nikolaus K.O. Boroffka, Adina Boroneanț, Dragoș Diaconescu, Stela Doncheva, Gabriel Fusek, Florin Gogâltan, Martin Husár, Sergiu Matveev, Dragoș Măndescu, Ioana A. Oltean, Ioan Carol Opriș, Liviu Petculescu, Constantin C. Petolescu, Zeno Karl Pinter, Stefan Pop-Lazić, Ivan Radman-Livaja, Tudor Sălăgean, Victor Spinei, Agnieszka Tomas, George Trohani, Boaz Zissu

COLECTIVUL DE REDACȚIE:

Silviu Oța – redactor-șef
Laurențiu Angheluță
Bianca Olteanu
Alexandru Rațiu
Andreea Ștefan
Maria-Magdalena Ștefan
Ovidiu Țentea

EDITORI:

Andreea Bîrzu
Katia Moldoveanu
Constantin Haită
Valentin Radu

Tehnoredactare și coperta: Petru Ureche

Ilustrația de pe copertile 1, 4: Podul lui Traian. Foto pila culee (pila C), dinspre SV, înainte de demararea lucrărilor din anul 1984 (anul 1983), fond nr. 854, inv. nr. 954, SJAN MH, dosar 11/1983-1984.

ISSN 0255-6812

www.cercetări-arheologice.ro

<https://doi.org/10.46535/ca.30.1>

<https://doi.org/10.46535/ca.30.2>

Volum editat de Muzeul Național de Istorie a României
Calea Victoriei 12, București, 030026, România

CUPRINS/CONTENTS

30/2

<i>IN MEMORIAM</i> Radian-Romus Andreescu (Editorii)	391
Radian-Romus Andreescu. Activitatea științifică (Editorii)	395
Sabin POPOVICI, Iulia RĂBÎNCĂ, Laurențiu COMĂNESCU, Valentin VOICILĂ, Gavrilă PĂLCĂU, Surface researches on the valley of the Frăsinet river (Frăsinetul de Pădure village, Dobrosloveni commune, Olt County). I	409
Camelia-Mirela VINTILĂ, Necropola de la Cernica. Brățări din inventarul funerar al mormintelor	433
Ana ILIE, Raluca KOGĂLNICEANU, Plastica antropomorfă de lut din așezarea gumelnițeană de la Iepurești (jud. Giurgiu)	457
Cristian-Eduard ȘTEFAN, Un vas antropomorf fragmentar de tip <i>Venus</i> din colecțiile Muzeului Național de Antichități	479
Roxana DOBRESCU, Constantin HAITĂ, Katia MOLDOVEANU, L'industrie lithique de l'habitation L1/1993 du site de Vitănești-Măgurice	491
Andreea BÎRZU, Katia MOLDOVEANU, Ion TORCICĂ, Pavel MIREA, Noi figurine antropomorfe recent descoperite în așezarea gumelnițeană de tip <i>tell</i> de la Vitănești „Măgurice”	527
Mihaela CULEA, Adina BORONEANȚ, A humerus varus deformity in a Eneolithic grave from Gumelnița (Călărași County, Romania)	541
Vasile DIACONU, Constantin APARASCHIVEI, Reevaluarea unor reprezentări antropomorfe și zoomorfe din situl eneolitic de la Petricani (com. Petricani, jud. Neamț)	553
Alin FRÎNCULEASA, Monica MĂRGĂRIT, Daniel GARVĂN, Adrian BĂLĂȘESCU, Industria materiilor dure animale din situl preistoric de la Șoimești – Merez (jud. Prahova)	567
Vasile IARMULSCHI, „Eine Pommersche Fibel“ aus Kamenez-Podolsk (Ukraine)	589
Boaz ZISSU, Nurit SHTOBER-ZISU, An Underground Rock-Cut Shrine near Amatsya, Judean Foothills, Israel	599
Remus Mihai FERARU, Zeii medicinei în coloniile milesiene de la Pontul Euxin: cult și reprezentare iconografică	627
Kateryna SAVELIEVA, Archaeological and epigraphic evidence about the religious life of the roman garrison in Tyras	639
Alexandru RAȚIU, Ioan Carol OPRÎȘ, Samian Ware in Early Roman Contexts at Capidava	651
Alexandru RAȚIU, Mihaela SIMION, Laurențiu ANGHELUȚĂ, The Roman Sports Cavalry Helmet from Islaz (Teleorman County, Romania)	669
Eugen S. TEODOR, Emil DUMITRAȘCU, Săpături arheologice în zona centrală a castrului roman de la Băneasa (județul Teleorman)	691
Jozsef MATYAS, Fortificația romană de la Voislova	713

Corina Anca SIMION, Maria Loredana MARIN, Elena Alexandra ISPAS, Cristian MĂNĂILESCU, Alexandru Răzvan PETRE, Eugen S. TEODOR, Datarea radiocarbon a unor probe de lemn și derivați din lemn, ca urmare a unor tratamente termice. Un punct de vedere arheometric asupra unor eșantioane de la Măguricea Branului	725
Csaba SZABÓ, Miruna LIBIȚĂ-PARTICĂ, Ioan MUNTEAN, Mithras exhibited. Perspectives of sensory museology in Mithraic contexts	737
Ovidiu ȚENTEA, Florian MATEI-POPESCU, Călin TIMOC, Castele romane din sud-vestul Daciei. O trecere în revistă și o actualizare	763

CA

30/2

UN VAS ANTROPOMORF FRAGMENTAR DE TIP *VENUS* DIN COLECȚIILE MUZEULUI NAȚIONAL DE ANTICHITĂȚI

CRISTIAN-EDUARD ȘTEFAN

REZUMAT:

În această notă analizăm un tip special de vas eneolitic din vechile colecții ale Muzeului Național de Antichități (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”), reconstituit din cinci fragmente. Cioburile aparțin așezării de la Isvoarele – *Fântânele* (județul Giurgiu) și au fost recuperate de E. Comșa în anii ‘50 cu ocazia unei periegeze în sudul Munteniei. Mai târziu, E. Comșa a întreprins o mică cercetare arheologică în sit stabilind stratigrafia și secvența culturală: două niveluri Boian-Spanțov – și unul aparținând fazei A2 a culturii Gumelnița (cărui îi poate fi atribuit vasul nostru fragmentar). Am încercat să discutăm analogiile pentru acest tip de vas la Dunărea de Jos și posibilele lui funcții, în ciuda faptului că nu cunoaștem prea multe recipiente de acest tip, lucru cauzat de lipsa unor săpături pe scară largă în aria gumelnițeană.

ABSTRACT: A FRAGMENTARY ANTHROPOMORPHIC VESSEL OF *VENUS* TYPE FROM THE OLD COLLECTIONS OF NATIONAL MUSEUM OF ANTIQUITIES

In this note we analyze a special type of Eneolithic vessel from the old collections of the National Museum of Antiquities (‘Vasile Pârvan’ Institute of Archaeology) reconstituted from five fragments. The sherds belong to the settlement of Isvoarele – *Fântânele* (Giurgiu County) and were recovered by E. Comșa in the 1950s with the occasion of a survey in the southern part of Wallachia. Later, E. Comșa made a small archaeological research in the site establishing the stratigraphy and cultural sequence: two Boian-Spanțov levels and one belonging to Gumelnița A2 (to which our fragmentary vessel can be attributed). We tried to discuss the analogies of this type of vessel at the Lower Danube and its possible functions, despite the fact that we know only a few recipients of this kind, due to the lack of large scale excavations in Gumelnița area.

CUVINTE CHEIE: Gumelnița, așezare, vas antropomorf, ceramică, funcție.

KEYWORDS: Gumelnița, settlement, anthropomorphic vessel, pottery, function.

Introducere

Cu ocazia reorganizării vechilor colecții ale Muzeului Național de Antichități (MNA) din cadrul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” au fost descoperite cinci fragmente ceramice grupate sub numărul de inventar I 19005. Într-unul din caietele de inventar ale MNA sunt amintite aceste cinci fragmente ceramice ca provenind dintr-o cercetare de teren din anii ‘50 întreprinsă de Eugen Comșa pe un bot de terasă poziționat la sud de localitatea Izvoarele¹ din județul Giurgiu, în punctul numit *Fântânele* (Pl. I, II). La numărul de inventar I 19005 sunt făcute următoarele precizări: „*Fragm. dintrun vas, pastă cenușie (zoomorf?) cu decor din incizii dispuse în cerc și linii neregulate*”.

În perioada 13 – 27 iunie 1961, E. Comșa revine în acest punct și întreprinde un sondaj publicat în două secvențe. Este stabilită stratigrafia stațiunii, care cuprindea două niveluri Boian – Spanțov² și un nivel Gumelnița A2, fiind recuperate materiale arheologice relevante. A mai fost descoperit și un mormânt de înhumăție atribuit culturii Boian³.

¹ Din 2004 localitatea a fost redenumită Isvoarele pentru a o deosebi de o alta cu același nume aflată tot în județul Giurgiu, mai la vest.

² Faza de tranziție în accepțiunea lui E. Comșa (1974, 245-248).

³ Comșa 1970; Comșa 1999-2000.

Eugen Comșa nu a mai revenit asupra celor cinci fragmente, pe care nu le reamintește în studiile sale ulterioare. Cel mai probabil, fiind culese din arătură, acestea aparțin nivelului Gumelnița A2 din așezare.

Descrierea piesei

Dintre cele cinci fragmente patru se puteau lipi între ele, grupate două câte două, astfel că avem trei grupări după cum urmează: două fragmente unite din fața piesei, două unite din zona inferioară și unul singur din spatele piesei. Noua situație ne-a făcut să ne gândim că nu avem de a face cu o piesă zoomorfă, ci mai degrabă cu un vas antropomorf de tip *Venus*, aflat în stare fragmentară (Pl. III/1, 2a-e). Arderea a fost predominant reducătoare, pasta fiind semifină, iar ca degresant a fost folosită șamota. Suprafața a fost lustruită, fiind decorată cu incizii adânci care ne arată un model de linii paralele, curbe și cercuri. În interiorul acestor linii se mai puteau observa urmele unei incrustații cu pastă albă.

Analogii

Printre cele mai fidele analogii pentru piesa noastră o constituie descoperirea de excepție din așezarea *tell* de la Vidra (Pl. IV/1a-c). Piesa este aproape întreagă, lipsindu-i numai partea din față a picioarelor, având următoarele dimensiuni⁴: H – 42 cm, D_{max} – 26 cm, D_{gură} – 22 cm, L_{bază} – 11 cm. Vasul are un decor incizat alcătuit din linii și cercuri, zone scrijelate și lustruite, având două brațe puse pe abdomen, astfel încât să folosească drept toarte și doi săni reliefați ca niște protuberanțe. Sexul este marcat printr-un triunghi incizat, iar marginea din zona gurii sugerează că piesa avea și un capac. A fost descoperită în asociere cu figurine antropomorfe și cu un pandantiv de aur⁵.

Din *tell*-ul de la Sultana - *Malu Roșu* provin trei piese, două întregi sau întregibile și una aflată în stare fragmentară. Prima dintre ele este pictată cu alb și are următoarele dimensiuni: H – 32,3 cm, D_{max} – 19,8 cm, D_{gură} – 6,8 cm, L_{bază} – 12,2 cm (Pl. IV/2a-d). Piesa are două brațe reliefate, gura și urechile au perforații succesive, iar nasul și ochii sunt bine reprezentate. Gura vasului sugerează existența unui capac⁶. Cea de-a doua piesă are nasul și ochii bine reliefați și prezintă două mici toarte laterale sugerând brațele, vasul fiind pictat cu alb și roșu și având următoarele dimensiuni: H – 23,6 cm, D_{max} – 14,4 cm, D_{gură} – 6,75 cm, L_{bază} – 11,4 cm⁷ (Pl. IV/3a-e). Din cea de-a treia piesă s-a păstrat numai partea inferioară, suprafața vasului fiind netezită și pictată cu alb⁸.

Un fragment dintr-un vas de aceeași factură a fost descoperit în vechile săpături de la Gumelnița⁹ (Pl. V/1-2). Piesa avea decor incizat și pictură cu alb și roșu. Foarte interesantă ni se pare piesa de la Pietrele, descoperită cu ocazia noilor săpături (Pl. V/3a-e)¹⁰. Vasul este întreg, ars oxidant, lustruit, nasul, ochii, gura și urechile sunt bine reliefate și a fost descoperit în asociere cu 20 de cupe plasate într-un vas mai mare. De asemenea, sunt figurate palmele plasate unul lângă celălalt pe abdomen, iar piesa are următoarele dimensiuni: H – 25,4 cm, D_{max} – 10,5 cm, D_{gură} – 8 cm.

O ultimă analogie de pe teritoriul României pe care vrem s-o supunem atenției este vasul de la Jilava-*Măgura Jilavei*. Piesa reprezintă un personaj masculin, este arsă oxidant, brațele, urechile și gura fiind bine reliefate și are următoarele dimensiuni: H – 13 cm, D_{max} – 11,4 cm, D_{gură} – 5,7 cm, L_{bază} – 6,6 cm (Pl. V/4a-c)¹¹.

O serie de vase antropomorfe au fost descoperite și la sud de Dunăre, în aria Karanovo VI-Kodjadermen, cum ar fi piesa de la Razgrad, cu brațele întinse în poziție orizontală, perforate și cu decor incizat (Pl. VI/3)¹². Un alt vas antropomorf provine de la Mursalevo, fiind pictat cu alb (Pl. VI/2)¹³. Altă piesă a fost descoperită la Stara Zagora, aici fiind reprezentat un personaj de tip *Janus* (Pl. VI/4a-b)¹⁴. De la Gabarevo provine un personaj masculin, care are două brațe, sexul și un brâu bine reprezentate, cu următoarele dimensiuni: H – 14,8 cm, D_{max} – 11 cm, D_{gură} – 7,2 cm (Pl. VI/1a-c)¹⁵.

⁴ H – înălțimea, D_{max} – diametrul maxim, D_{gură} – diametrul la gură, L_{bază} – lățimea la bază.

⁵ Rosetti 1934, 43-44, Pl. I, II, III/1; Comșa 1995, Fig. 51.

⁶ Marinescu-Bîlcu și Ionescu 1967, 30-33, Pl. IX/a-b, X; Opriș, Ignat și Lazăr 2017, 196-197, Fig. 11.2, 11.3.

⁷ Opriș, Ignat și Lazăr 2017, 197-198, Fig. 11.4, 11.5.

⁸ Opriș, Ignat și Lazăr 2017, 198, Fig. 11.6.

⁹ Dumitrescu 1925, 75, Fig. 52/8.

¹⁰ Hansen 2020, 86-88, Fig. 23, 24.

¹¹ Andreescu 2002, 78, Pl. 54/3, VI/3.

¹² Ivanov 1981, 9-10, Fig. 71.

¹³ <https://www.trip.com/review/national-archeology-museum-18694508-163439388>.

¹⁴ Andreescu 2002, 78, Pl. 61/1; Kalchev 2005, 54.

¹⁵ Andreescu 2002, 78, Pl. 61/4; Mikov 1933, Fig. 19; Gaul 1948, 190, Pl. LVII/1-3.

Harta răspândirii lor la Dunărea de Jos ne arată o concentrare a pieselor în așezările de tip *tell* din preajma Bucureștiului, la sud de Dunăre fiind mai rare (Pl. VII/1). Desigur, această imagine reprezintă un stadiu al cercetării, cel mai probabil o seamă de vase de acest tip sau fragmente din ele găsindu-se în colecții private sau în depozitele muzeelor, nevalorificate. Trebuie precizat faptul că și în culturile vecine și contemporane sunt prezente asemenea piese, dar ele au o lungă tradiție începând din neoliticul timpuriu. Ne gândim la piesele de la Rusești Noi, Hăbășești sau Drăgușeni din arealul cucutenian¹⁶ sau la cele de la Dodești și Suceveni din cadrul aspectului Stoicani – Aldeni¹⁷.

Discuții

În legătură cu posibilele semnificații ale unor astfel de piese au fost emise mai multe păreri de-a lungul vremii. Astfel, unele încercări de a le explica mergeau pe linia marxistă în sensul existenței unei „arte primitive” și al unui „fenomen general de suprastructură pentru aceste culturi agricole”¹⁸. În viziunea lui R.-R. Andreescu, vasele puteau aparține unor indivizi cu o poziție dominantă în societate, poate unor persoane investite cu atribuții religioase, recipientele putând avea o funcție cultică reprezentativă pentru comunitatea respectivă¹⁹.

Metafora vas – corp uman este subliniată de către o serie de autori, care merg pe linia interpretării ceramicii prin prisma biografiei recipientelor respective²⁰. În cazul vaselor antropomorfe cu atribute feminine există și interpretarea conform căreia recipientul era spațiu care primește și conține, dar și permite stocarea hranei. Probabil de la această trăsătură s-a ajuns la echivalența dintre vas și atributele feminine: regenerarea și hrănirea comunității²¹. Pentru personajul de la Gabarevo există interpretarea originală a Valentinei Voinea, care merge pe ideea „jurământului *sub femore*” din Vechiul Testament, destul de plauzibilă dacă ne uităm la atitudinea individului respectiv²².

Analiza vaselor antropomorfe și antropomorfizate cucuteniene a dus la concluzia că prin funcționalitatea sa naturală corpul feminin este un vehicul de modelare a realității. În aceste tipuri de vase s-ar regăsi arhetipul Marii Mame, cu toate atributele acestuia, divine, telurice și umane²³. Oarecum pe aceeași linie merge și E. Comșa, care consideră că, pe lângă reflectarea cultului fertilității, figurinele și vasele antropomorfe au și alte atribute, cum ar fi acela de divinități protectoare ale casei²⁴.

Literatura etnografică conține multe exemple de vase antropomorfe care pot fi paralelizate mai mult sau mai puțin cu situațiile arheologice²⁵. Nouă ni s-a părut foarte interesantă pentru discuția de față situația documentată pentru populațiile Yungur, din Nigeria. Comunitățile respective confecționează anumite vase antropomorfe din lut, numite *wiso*, care sunt făcute special pentru a conține spiritul unui lider masculin decedat sau al unuia care ar fi putut să devină lider al grupului respectiv²⁶ (Pl. VII/2, 3).

Concluzii

Observăm răspândirea acestui tip de vas pe un spațiu larg, din aria cucuteniană până în Balcanii de vest²⁷, ceea ce ne duce cu gândul fie la existența unui fond ideologic comun, fie la crearea și extinderea unor vaste rețele de schimb, pe distanțe mari în cadrul cărora circulau nu numai bunurile, dar și tehnologiile, ideile etc. Ceea ce uimește simplul privitor sau arheologul experimentat este armonia proporțiilor, tipurile de decor din care au supraviețuit numai o parte până astăzi, execuția lor aproape fără cusur.

Numărul acestor recipiente este destul de mic în raport cu ceramica uzuală, iar contextele bune care să ajute la interpretarea lor sunt destul de rare. Despre „Zeița” de la Vidra știm că a fost descoperită în asociere cu mai multe figurine antropomorfe și cu un pandantiv de aur într-un presupus sanctuar²⁸. Piesa de la Pietrele a fost descoperită lângă un castron mare de lut care conținea la rândul lui 19 cupe, evidențe ale unei posibile ceremonii²⁹.

¹⁶ Boghian 2012.

¹⁷ Nițu 1974.

¹⁸ Nițu 1969, 40.

¹⁹ Andreescu 2002, 89.

²⁰ Opriș, Ignat și Lazăr 2017; Dragoman 2009.

²¹ Naumov 2008, 99.

²² Voinea 2005, 392.

²³ Boghian 2012, 118.

²⁴ Comșa 1995, 121-122.

²⁵ O trecere în revistă la Dragoman 2009, cu bibliografia aferentă.

²⁶ Berns 1990.

²⁷ Naumov 2008; Boghian 2012.

²⁸ Rosetti 1934, 43-44.

²⁹ Hansen 2020, 85-86.

O ultimă precizare dorim să o facem în legătură cu proporțiile unora dintre vasele întregi discutate în această scurtă contribuție. Raportul dintre înălțime și diametrul maxim este de 1,61538... în cazul piesei de la Vidra, de 1,63131... pentru primul vas de la Sultana și de 1,63888... pentru cel de-al doilea vas de la Sultana. Pe de altă parte, știm că secțiunea de aur a fost stabilită la valoarea de 1,61803...³⁰, număr foarte apropiat de indicii de mai sus, după cum se poate observa. Nu putem să nu ne gândim la măiestria obținută în timp de către creatorii acestor artefacte, care erau probabil membrii de vază ai comunității respective.

BIBLIOGRAFIE

- Andreescu, R.-R. 2002. *Plastica antropomorfă gumelnițeană. Analiză primară*. București: Muzeul Național de Istorie a României.
- Berns, M.C. 1990. Pots as People: Yungur Ancestral Portraits. *African Arts* 23, 3: 50-60.
- Boghian, D. 2012. Unele considerații asupra vaselor cucuteniene antropomorfe și antropomorfizate. *Arheologia Moldovei* XXXV: 107-146.
- Comșa, E. 1970. Sondajele de la Izvoarele. *Materiale și Cercetări Arheologice* IX: 87-90.
- Comșa, E. 1974. *Istoria comunităților culturii Boian*. București: Editura Academiei R.S.R.
- Comșa, E. 1995. *Figurinele antropomorfe din epoca neolitică pe teritoriul României*. București: Editura Academiei Române.
- Comșa, E. 1999-2000. Așezarea neolitică de la Izvoarele (jud. Giurgiu). *Buletinul Muzeului Județean "Teohari Antonescu"* 5-6:101-132.
- Dragoman, A. 2009. Note on Vădastra excised pots. *Studii de Preistorie* 6: 95-112.
- Dumitrescu, Vl. 1925. Fouilles de Gumelnița. *Dacia* 2: 29-103.
- Gaul, J.H. 1948. *The Neolithic Period in Bulgaria: Early Food-Producing Cultures Eastern Europe*. Bulletin of the American School of Prehistoric Research 16.
- Hansen, S. 2020. Südlich von Cucuteni: Pietrele, eine Siedlung der kupferzeitlichen Gumelnița-Kultur an der Unteren Donau, in: G. Bodi, B. Govedarica, S. Hansen, A. Rubel, C.E. Ursu (Hrsg.), *Die Cucuteni-Kultur und ihre südlichen Nachbarn. Forschungsgeschichte-Kulturbeziehungen-offene Fragen*: 79-98. Suceava: Editura Karl A. Romstorfer.
- Ivanov, T. 1981. Dva kulturovi sîda ot Razgradsko. *Izkustvo* 9-10: 71-73.
- Kalchev, P. 2005. *Neolithic Dwellings Stara Zagora town*. Exposition Catalogue: Stara Zagora.
- Marinescu-Bîlcu, S. și Ionescu, B. 1967. *Catalogul sculpturilor eneolitice din Muzeul Raionului Oltenița*. Sibiu.
- Mikov, V. 1933. Seliștnata moghila v s. Gabarevo (Kazanalâška okolia). *Godišniak na Narodnaia muzeia* V: 83-114.
- Naumov, G. 2008. The Vessel as Human Body: Neolithic Anthropomorphic Vessels and their Reflection in later Periods, in: I. Berg (ed.), *Breaking the Mould: Challenging the Past through Pottery*. Prehistoric Ceramics Research Group: Occasional Paper 6: 93-101. Oxford: BAR International Series 1861.
- Nițu, A. 1969. Reprezentări antropomorfe pe ceramica de tip Gumelnița A. *Danubius* 2-3: 21-43.
- Nițu, A. 1974. Un vas antropomorf de tip Stoicani-Aldeni de la Suceveni (Galați). *Carpica* 6: 7-15.
- Opriș, V., Ignat, T. și Lazăr, C. 2017. Human-shaped pottery from the tell settlement of Sultana-Malu Roșu, in: H. Schwarzberg, V. Becker (eds.), *Bodies of Clay. On Prehistoric Humanised Pottery*. Proceedings of the Session at the 19th EAA Annual Meeting at Pilsen, 5th September 2013: 191-212. Oxford & Philadelphia: Oxbow.
- Rosetti, D.V. 1934. Săpăturile de la Vidra/Raport préliminaire sur les fouilles de Vidra. *Publicațiile Muzeului Municipiului București* 1: 6-60.
- Voinea, V. 2005. Gesturi și semnificații în arta gumelnițeană. *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* XXII: 383-398.

³⁰ https://ro.wikipedia.org/wiki/Secțiunea_de_aur.

List of illustrations

Pl. I. 1. The topographic position of the settlement from Isvoarele – *Fântânele* (Google Earth); 2. The settlement of Isvoarele – *Fântânele* (detail, Google Earth).

Pl. II. 1. The topographic position of the settlement from Isvoarele – *Fântânele* (Map of the Military Topographic Department, scale 1:25.000); 2. Sketch of the settlement from Isvoarele – *Fântânele* (after Comșa 1999-2000, Fig. 1).

Pl. III. The anthropomorphic vessel from Isvoarele – *Fântânele*. 1. Photo and virtual reconstruction, C.E. Ștefan; 2. Drawings, C. Georgescu.

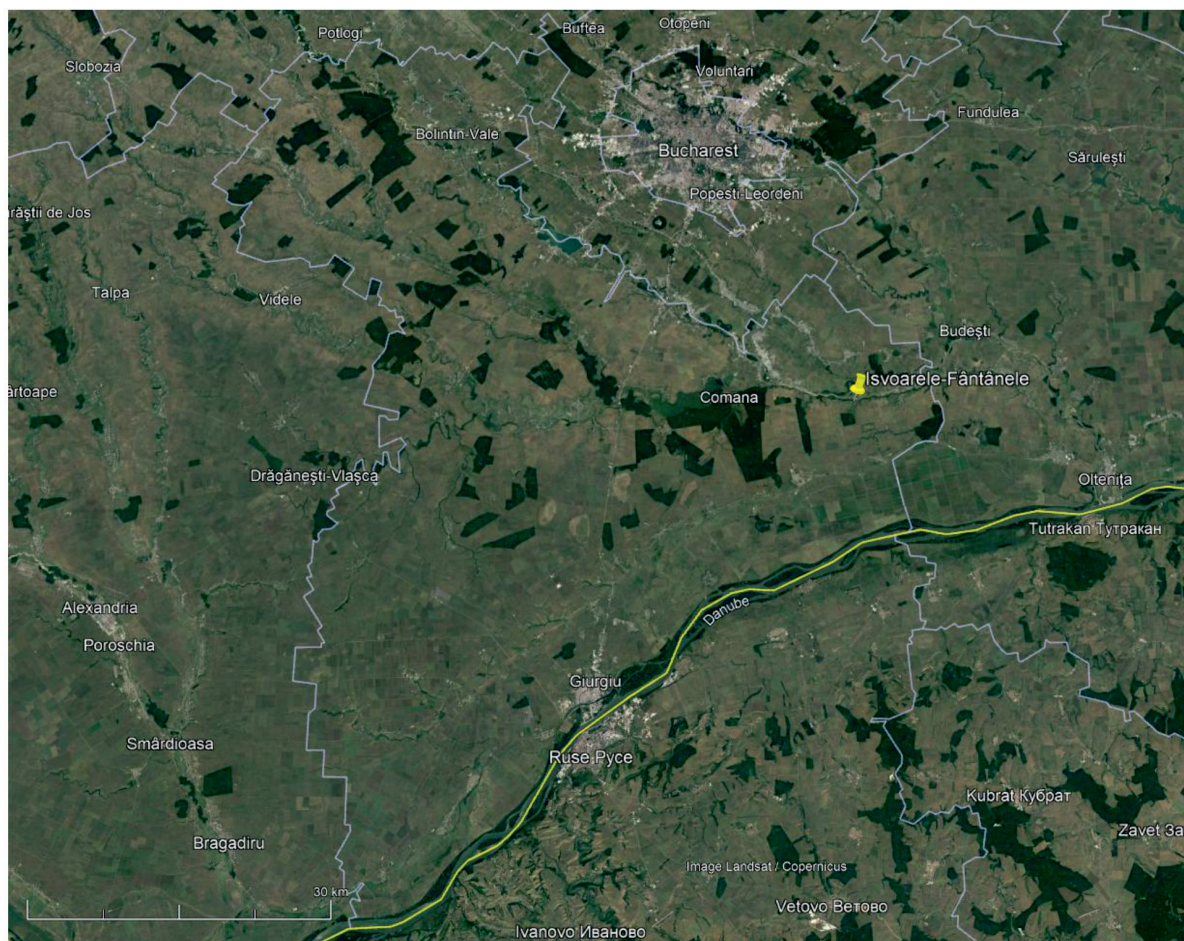
Pl. IV. 1a-c. Anthropomorphic vessel from Vidra (after Rosetti 1934, Pl. I, II, III/1); 2a-d, 3a-e. Anthropomorphic vessels from Sultana – *Malu Roșu* (after Opreș et. al 2017, Fig. 11.2, 11.3, 11.4, 11.5).

Pl. V. 1, 2. Fragmentary anthropomorphic vessel from Gumelnița (photo C.E. Ștefan, drawing C. Georgescu); 3a-e. Anthropomorphic vessel from Pietrele (after Hansen 2020, Abb. 23, 24); 4a-c. Anthropomorphic vessel from Jilava – *Măgura Jilavei* (after Andreescu 2002, Pl. 54/3, VI/3).

Pl. VI. 1a-c. Anthropomorphic vessel from Gabarevo (after Andreescu 2002, Pl. 61/4); 2. Anthropomorphic vessel from Mursalevo (<https://www.trip.com/review/national-archeology-museum-18694508-163439388>); 4a-b. Anthropomorphic vessel from Stara Zagora (after Andreescu 2002, Pl. 61/1).

Pl. VII. 1. The distribution of the anthropomorphic vessels at the Lower Danube in Gumelnița – Karanovo VI period; 2-3. *Wiiso* type vessels belonging to Yungur communities, Nigeria (after Berns 1990, Fig. 6, 12).

CRISTIAN-EDUARD ȘTEFAN
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” Academia Română, București
cristarh_1978@yahoo

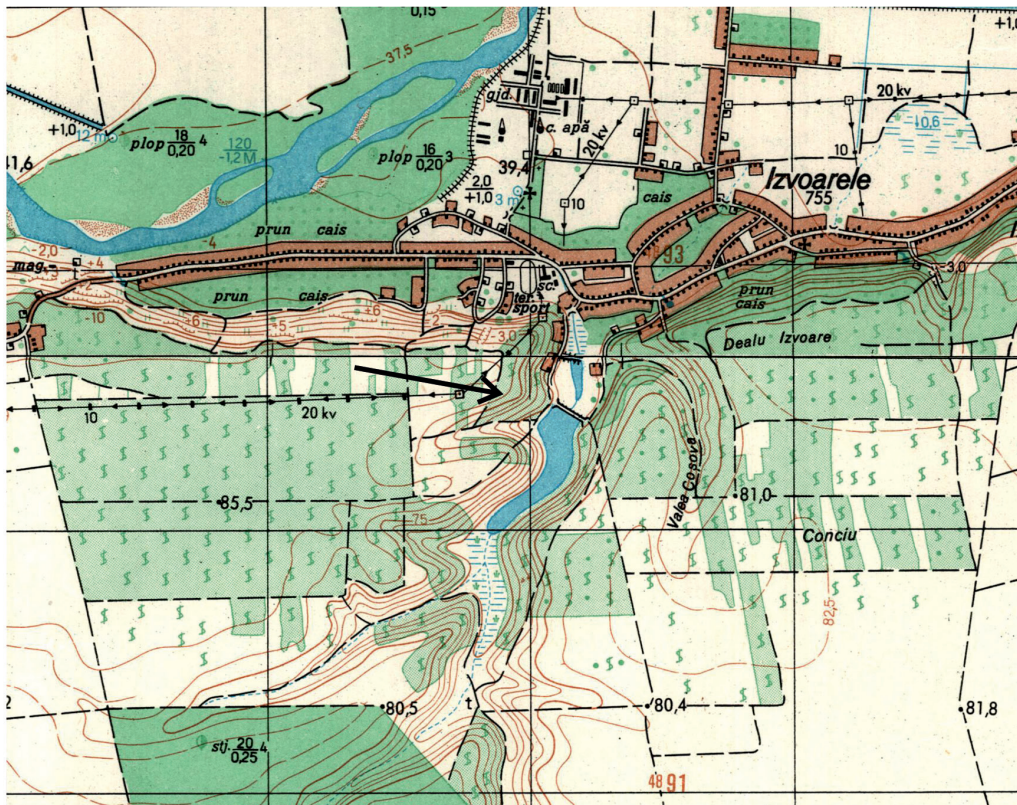

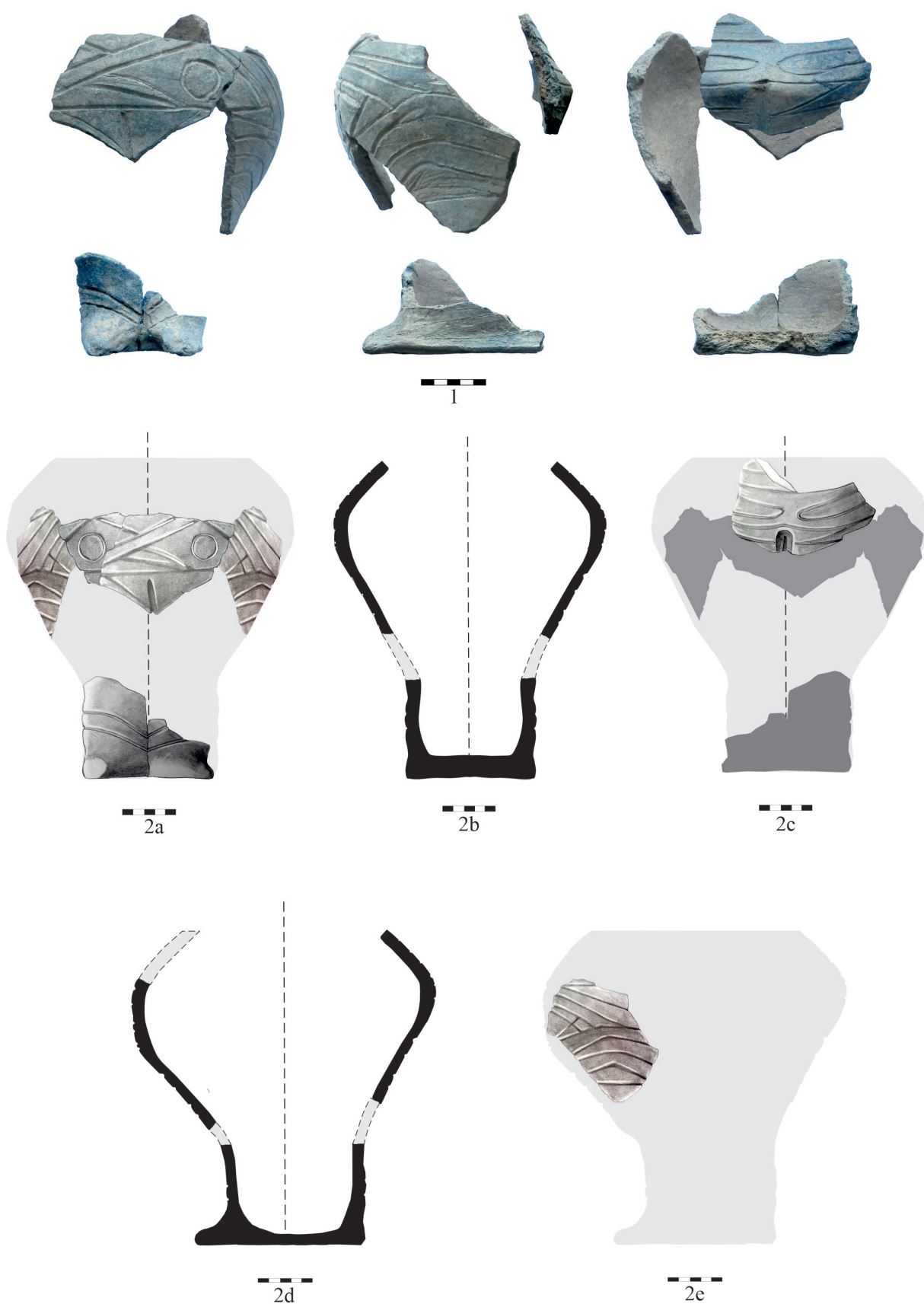
1

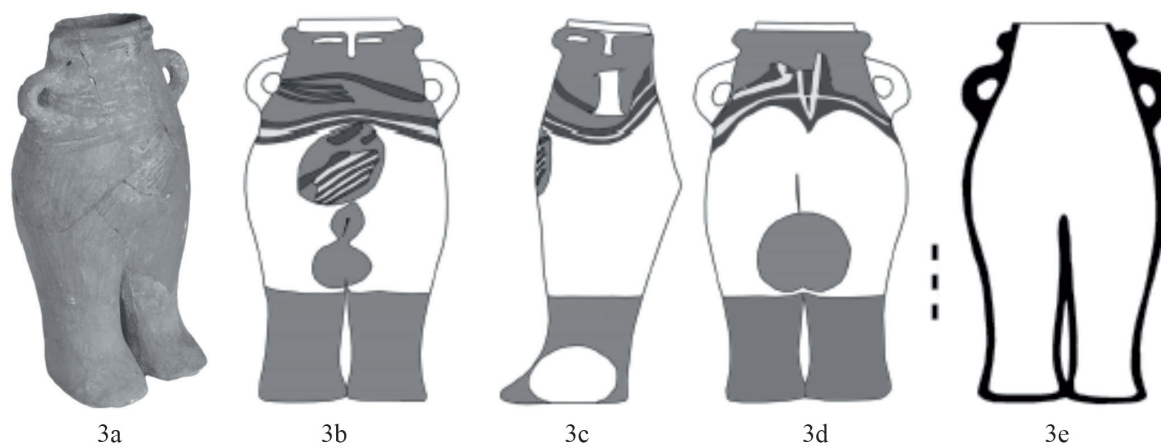
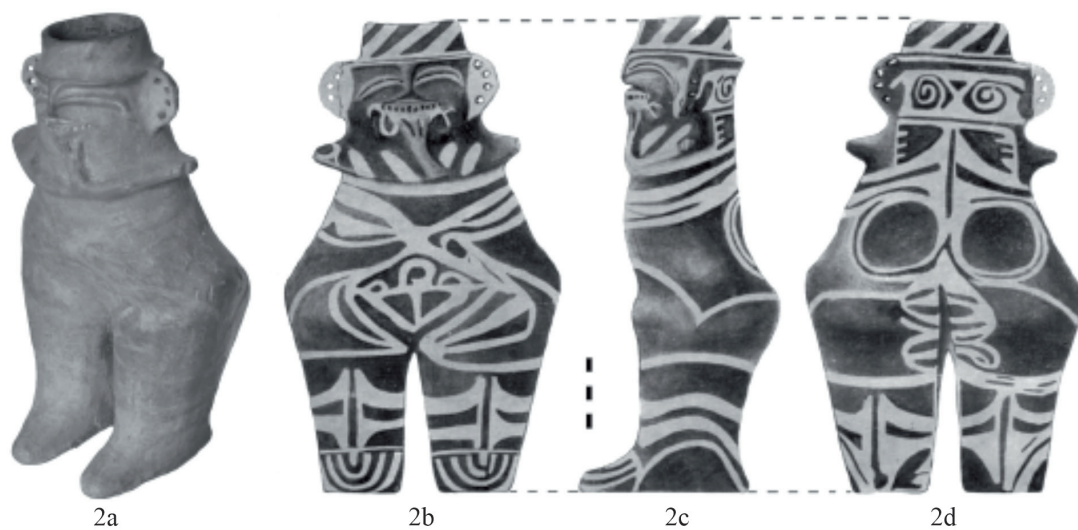
2

Pl. I. 1. Poziția topografică a așezării de la Izvoarele - Fântânele (Google Earth); 2. Așezarea de la Izvoarele – Fântânele (detaliu, Google Earth).

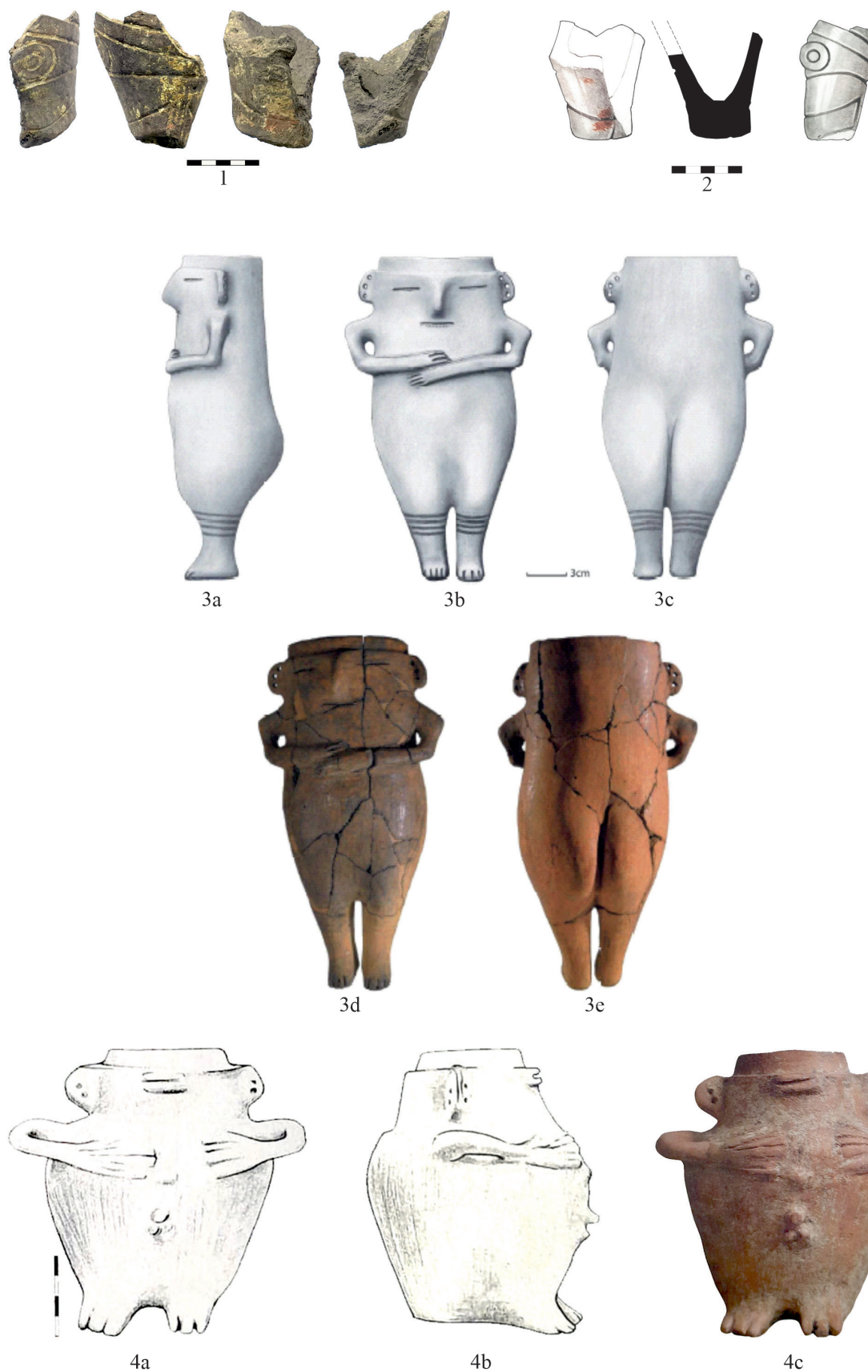

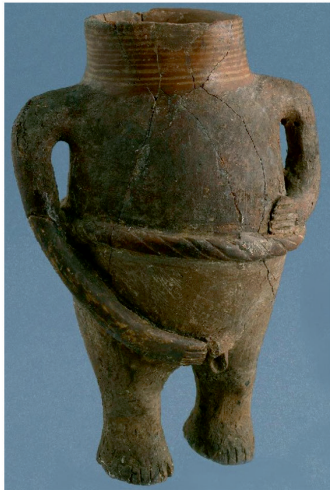
Pl. III. Vasul antropomorf de la Isvoarele – Fântânele. 1. Fotografie și reconstrucție virtuală, C.E. Ștefan; 2a-e. Desene C. Georgescu.

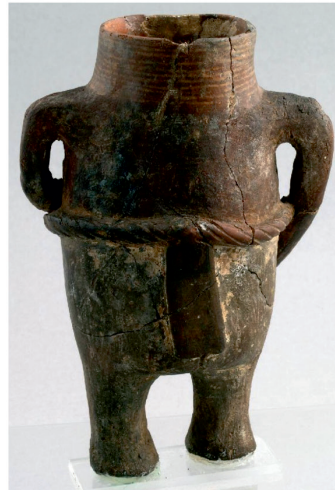
Pl. IV. 1 a-c. Vas antropomorf de la Vidra (după Rosetti 1934, Pl. I, II, III/1);
2a-d, 3a-e. Vase antropomorfe de la Sultana – Malu Roșu (după Opriș et. al 2017, Fig. 11.2, 11.3, 11.4, 11.5).

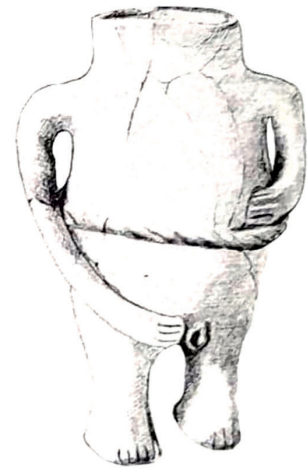
Pl. V. 1, 2. Vas antropomorf fragmentar de la Gumelnița (fotografie C.E. Ștefan, desen C. Georgescu); 3a-e. Vas antropomorf de la Pietrele (după Hansen 2020, Abb. 23, 24); 4a-c. Vas antropomorf de la Jilava – Măgura Jilavei (după Andreescu 2002, Pl. 54/3, VI/3).

1a

1b

1c

2

3

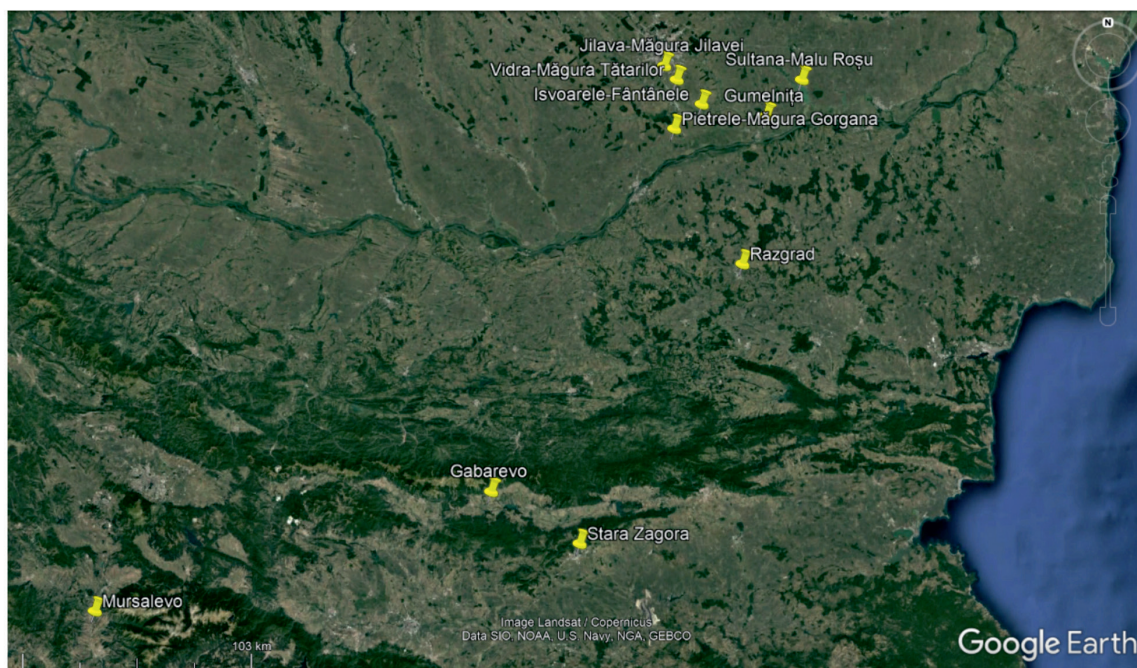

4a

4b

Pl. VI. 1a-c. Vas antropomorf de la Gabarevo (după Andreescu 2002, Pl. 61/4); 2. Vas antropomorf de la Mursalevo (<https://www.trip.com/review/national-archeology-museum-18694508-163439388>); 3. Vas antropomorf de la Razgrad (după Ivanov 1981, Fig. 71); 4a-b. Vas antropomorf de la Stara Zagora (după Andreescu 2002, Pl. 61/1).

1

2

3

Pl. VII. 1. Distribuția vaselor antropomorfe la Dunărea de Jos în perioada Gumelnița – Karanovo VI; 2-3. Vase de tip wiiso aparținând comunităților Yungur, Nigeria (după Berns 1990, Fig. 6, 12).